

Alhemija sa biodizelom

Trgovci gorivom su za tri godine na benzinskim pumpama u Bosni i Hercegovini (BiH) prodali gotovo deset miliona litara biodizela, a da pritom nisu obavijestili kupce šta im prodaju. Vlasnici vozila su, ne znajući za to, plaćali cijenu čistog dizela, a dobijali njegovu mješavinu sa biogorivom, pokazuju izvještaji Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) BiH i inspekcija.

Tragajući za brzom zaradom, pojedini trgovci u BiH su otkrili da se na uvoz mješavine goriva od dvije trećine dizela i trećinom biodizela ne plaćaju akcize i putarine od 55 feninga po litru koju uvoznici čistog dizela inače plaćaju. Nakon uvoza mješavinu bi ponovo miješali sa čistim dizelom i pod tim imenom je prodavali. Ovako je država izgubila svoj dio prihoda, kupci nisu dobili ono što su platili, a trgovci su ostvarili ekstra profit.

Biodizel može izazvati probleme u radu automobilskih motora, a povećava i potrošnju.

Najmanje 17 preduzeća koja se bave prometom nafte i naftnih derivata je od 2013. do 2015. godine ovakvo gorivo prodavalo vozačima automobila i kamiona, ne obavijestivši ih o njegovom sadržaju. Pojedini vlasnici firmi tvrde da miješanjem goriva nisu prekršili zakon jer je, u konačnici, u dizelu bilo samo pet posto biodizela, te zato i nisu bili dužni obavijestiti kupce o sadržaju goriva.

Sektor za poreze UIO BiH smatra drugačije. U njihovom izvještaju iz jula 2015. godine piše da je na ovaj način vršena obmana kupaca jer im je umjesto akciznog proizvoda, dizel-goriva, isporučen biodizel u količini od 9.725.977 litara. I više od toga, Uprava je obračunala da je ovim

državni budžet oštećen za 2.376.516 KM. Uprava je prethodno od entitetskih inspekcija tražila provjeru. Međutim, one nisu obavile posao jer je gorivo već bilo prodato, a ni postojeći propisi im, kažu, ionako nisu omogućavali kontrolu biodizela. Samo su nekim trgovcima gorivom u Republici Srpskoj (RS) izrečene simbolične novčane kazne zbog obmane kupaca, prema Zakonu o zaštiti potrošača RS-a. Ove kazne su stotinu puta niže od novčane koristi koju su trgovci ostvarili prodajom biodizela.

Rupa u zakonu

„Ja sam istražio rupu u zakonu“, tvrdi za Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) Tihomir Matošević, direktor firme TI0IL iz Viteza, najvećeg uvoznika i distributera biodizela u Bosni i Hercegovini. Za dvije i po godine uvezli su skoro 8,8 miliona litara, uglavnom od austrijske firme „Sibex“. Matošević je među prvim shvatio da je moguće uvesti ogromne količine dizela pomiješanog sa biogorivom i pri tome ne plaćati uobičajene dažbine državi. Biodizel je, prema Zakonu o akcizama u BiH, oslobođen plaćanja akciza i putarina.

Jedan dio, skoro 2,5 miliona litara mješavine biodizela, TI0IL je dodatno miješao sa čistim dizelom i takvo gorivo prodavao na svojim pumpama. TI0IL ima 40 pumpi u BiH. Ostatak mješavine su isporučili drugim trgovcima goriva te transportnim i rudarskim preduzećima.

U podzemnim rezervoarima na pumpama TIOIL-a obavljeno je završno miješanje biodizela i dizela. (Foto: CIN)

Prema podacima UIO-a, TIOIL je nešto više od 1,6 miliona litara mješavine biodizela i dizela isporučio firmama „Jerry Trade“ i „Buba Commerce“, također iz Viteza.

Međutim, vlasnik „Jerry Tradea“ Tomislav Čeko kaže da mu TIOIL nije isporučivao biodizel nego čisti eurodizel 5 te da ga je tako i plaćao i prodavao. UIO je firmu „Jerry Trade“ svrstao među 17 firmi koje su obmanjivale kupce, prodajući im biodizel.

„Nisam ja obmanjivao kupce. (...) Nisam ni znao da prodajem biodizel, nisam ni gledao to. Ja naručim i on meni pošalje. Misliš da sam ja Ajnštajn?“, kaže Čeko za CIN.

Vlasnik firme „Buba Commerce“ Dragan Jurčević se nije odazivao na pozive za razgovor.

TIOIL je mješavinu biodizela isporučivao i naftnim kompanijama

u drugim dijelovima zemlje. „Mandić Petrol“ iz Istočnog Sarajeva je kupio 660 hiljada litara biodizela koji je prodavao kao dizel. Isto je učinio i „Monaco“ iz Bijeljine, prodavši 151.757 litara mješavine biodizela kao dizel, piše u izvještajima Inspekcije RS-a i UIO-a.

Nakon što su kontrole UIO-a u TI0IL-u postale učestale, u ovoj firmi su prošle godine potpuno obustavljeni uvoz i prodaja biodizela. Matošević kaže da je od biodizela odustao zbog stalnih kontrola i nepovjerenja institucija.

„Zato što su mi dodijali svaki dan crna odijela, carinske uniforme, pa ja nisam mogao disati od njih. (...) Ja to ne radim više, što bi Rojs rekao: ko je jamio-jamio“, objašnjava Matošević.

Ipak, austrijski „Sibex“ je i prošle godine nastavio isporučivati biodizel u BiH, ovaj put preko svoje firme „Saga Energy“ iz Sarajeva. Od ukupno uvezenih 3,4 miliona litara biodizela u prošloj godini, „Saga Energy“ je uvezla nešto više od tri miliona litara. Posljednji podaci UIO-a pokazuju da uvoz biodizela jenjava. U martu ove godine uvezeno je svega 200 litara.

Ako je sve bilo legalno, zašto su uvoznici prestali prodavati ovu vrstu goriva, pitaju iz UIO-a.

Direktor TI0IL-a Tihomir Matošević je rekao da je za prodaju mješavine biodizela i dizela na pumpama imao uporište u Zakonu o naftnim derivatima Federacije BiH. Ovaj zakon dozvoljava miješanje dizela i biodizela.

Tihomir Matošević, direktor TI0IL-a, kaže da ne zna da li su drugi trgovci kojim je isporučivao gorivo miješali eurodizel sa biodizelom. (Foto: CIN)

Šteti motoru, povećava potrošnju

Biodizel je gorivo koje manje zagađuje okoliš od dizela, ali može izazvati oštećenja nekih dijelova motora. Zbog manje energetske moći vozilu je potrebno više biodizela za prelazak iste razdaljine.

Uvoznici goriva u BiH najčešće nabavljaju mješavinu od 67 posto dizela i 33 posto biodizela.

Matošević veli da je na početku pokušao na svojim pumpama miješati čisti biodizel i dizel da bi dobio odgovarajuću smjesu, ali u tome nije uspijevaao jer bi se nakon određenog vremena dva goriva razdvojila.

Nisam ja obmanjivao kupce. (...) Nisam ni znao da prodajem biodizel, nisam ni gledao to. Ja naručim i on meni pošalje.

Misliš da sam ja Ajnštajn?

Naposljetku, odlučio je da miješanje obavi u slovenskom gradu Kopru, u posebnom postrojenju pod pritiskom. Nastalo gorivo biodizel, mješavinu od dvije trećine dizela i trećinom biodizela, uvezio je u BiH ne plaćajući akcize i putarine. Olakšice su uvedene po direktivama Evropske unije na koje se BiH obavezala. Potom je uvezeno gorivo dodatno miješao sa dizelom na svojim pumpama da bi, na koncu, stvorio mješavinu u kojoj ima 95 posto dizela i pet posto biodizela. Iako je, kaže Matošević, u prvom pokušaju na pumpama bilo nemoguće pomiješati dvije vrste goriva, u drugom takvih problema nije bilo.

Profesor Mašinskog fakulteta u Sarajevu i ekspert za biogoriva Dževad Bibić kaže za CIN da sumnja u mogućnost pravljenja tačnih mješavina biodizela i dizela u rezervoarima na benzinskim pumpama.

„Jedno je napraviti mješavinu u kontrolisanim uslovima, a drugo po principu jedan prema ofrlje. (...) Koliki ćete imati postotak mješavine, to je jako upitno. Nisam optimističan da se tako dobre mješavine mogu napraviti“, kaže Bibić.

On navodi da je, prema najnovijim evropskim standardima, dozvoljen udio od sedam posto biodizela u dizelu te da takva smjesa neće utjecati na vijek trajanja motora u automobilima. Međutim, bh. propisi dozvoljavaju samo pet posto biodizela u dizelu.

Prema riječima ovog stručnjaka, biodizel oštećuje dijelove motora kao što su: gumeni dihtunzi, plastični elementi, bakreni elementi i drugi dijelovi koji u sebi sadrže bakar i liveno željezo koji čini značajan dio motora.

Tomislav Čeko, vlasnik Benzinske pumpe „Jerry Trade“, kaže da od TI0IL-a nije kupovao biodizel nego Dizel D5. (Foto: CIN)

Čak i mješavina dizela i biodizela, prema riječima profesora Bibića, može dovesti do začepjenja filtera, a zbog njegove manje energetske moći povećava se i potrošnja goriva.

Na niskim temperaturama biodizel se zgrušava, a nakon porasta temperature se kristalizira, tako začepljujući filtere i druge dijelove.

„Ostaju kristali i lijepe se na filterima goriva kod sistema za dobavu goriva. To je problem“, kaže profesor Bibić.

U srednjoj Bosni je prodato najviše biodizela, a vlasnici pojedinih autoservisa u ovom dijelu BiH tvrde da često imaju posla sa začepljenim sistemima za dovod goriva zbog taloženja ljepljive mase na filterima dizela.

U Autoservisu „Božić“ u Novom Travniku kažu da se često susreću sa posljedicama katastrofalno lošeg goriva sa ovog

područja.

Najgore je zimi kada na filterima automobila pronalaze gustu masu koja ih je začepila, a zbog goriva često stradaju i dizne motora.

„Pa, troškovi su tisuću eura i više“, kaže vlasnik servisa Josip Božić.

U obližnjem servisu u vlasništvu braće Davora i Dražena Dragića kažu da svako četvrto auto koje dođe u njihov servis ima problem zbog dizel-goriva.

Osim čestog začepljenja filtera, pronalaze i nagrižene gumice, oštećene dizne motora, a kvare se i boš-pumpe.

Bh. ekspert za biodizel prof. Dževad Bibić kaže da nije siguran da se mogu praviti kvalitetne mješavine biodizela i dizela na benzinskim pumpama. (Foto: CIN)

Varali kupce, dobili blage kazne

Zvaničnici UIO-a su posumnjali u tvrdnje trgovaca o miješanju goriva te su u martu 2015. godine naložili inspekcijama Federacije BiH i Republike Srpske kontrolu kvaliteta biogoriva u više firmi.

Međutim, one nisu obavile posao jer zakoni i drugi propisi ne predviđaju provjeru biodizela. Osim toga, podatke o prometu biogoriva su dobijali kasno, tek nakon njegove prodaje.

Ipak, Republička uprava za inspekcijske poslove RS-a je na temelju dokumentacije utvrdila da je biodizel pretočen u rezervoare dizela i zbog toga je kaznila nekoliko distributera zbog kršenja Zakona o potrošačima RS-a. Iako su predviđene kazne od 2.000 do 10.000 KM za preduzeća i od 800 do 4.000 KM za odgovorne osobe u preduzećima, inspektori su mogli izreći samo najniže kazne, od 2.000 i 800 KM. Ukupne kazne izrečene zbog obmane potrošača iznosile su oko 16.000 KM, što je stotinu puta manje od dobiti koju su distributeri ostvarili prodajom biodizela na pumpama.

Inspektori RS-a tako su utvrdili da je „Mandić Petrol“ na svojim pumpama u Lukavici, Kuli, Krupcu i Grlici u Istočnom Sarajevu i Istočnoj Ilidži tokom 2015. godine prodao 510.155 litara biodizela.

Gorivo su pretočili u rezervoare za dizel, a direktor je tokom kontrole inspektorima rekao da ne može tvrditi da je biodizel pomiješan sa dizelom u dozvoljenom omjeru do 5 posto biodizela.

Prodajući mješavinu kao dizel, obmanuli su potrošače jer ih nisu obavijestili o stvarnom sastavu goriva. Inspekcija je zbog toga kaznila „Mandić Petrol“ i odgovorne u firmi sa minimalnih 2.000, odnosno 400 KM.

Osnivač i direktor Nenad Mandić kaže da je platio kaznu, ali da je gorivo potrošio u svojim vozilima. U informaciji koju je inspekcija poslala CIN-u piše da je on ranije izjavio da je gorivo istočeno u četiri pumpe.

Različite izjave je Mandić kratko objasnio za CIN: „Nisam se mogao oduprijeti, kaže, moram te kazniti i kraj“.

Na isti način je mješavinu prodavala i firma „Monaco“ na svojim pumpama ATC „Bijeljina“, „Dragaljevac“ i „Stefan Dečanski“ tokom 2014. godine.

I u ovom slučaju direktor kaže da je u 91.326 litara prodatog goriva udio biodizela bio u granicama dozvoljenog. Međutim, u RS-u nema ovlaštene laboratorije za ispitivanje biodizela zbog čega nije bilo moguće izvršiti analizu. Nema ni firme koja je ovlaštena za miješanje biodizela i dizela.

Davor i Dražen Dragić, vlasnici automehaničarske radnje u Novom Travniku, kažu da svako četvrto auto koje dođe u njihov servis ima problem zbog nekvalitetnog dizel-goriva. (Foto: CIN)

No, to nisu jedini problemi na tržištu u vezi sa ovim gorivom.

Firme TI0IL, „Mandić Petrol“, „Jerry Trade“, „Buba Commerce“ i

„Monaco“ nisu imale dozvole za promet biodizela koje izdaju entitetska ministarstva za industriju, energetiku i rudarstvo. U FBiH je izdata jedna takva dozvola, a u RS-u nijedna.

U FBiH je pet firmi dostavilo zahtjeve, ali se nisu više javljali kada im je zatražena dodatna dokumentacija, navode u Ministarstvu.

Direktor TIOIL-a Matošević tvrdi da nikada zvanično nije dobio zahtjev Ministarstva za dopunu dokumentacije.

„Mi se obratimo, oni ništa. Mi pošaljemo, opet oni ništa. Ja nazovem, oni kažu dođite, dogovorit ćemo se. Čuj, dogovorit ćemo se!“, kaže Matošević, tvrdeći da nije pristao na takvu vrstu komunikacije sa institucijom. Posljedice nije snosio.